

יאיר הס: לעולם לא נגיד למישהו לצאת בשאלה — כי בכלל לא בטוח שכדאי לו

יאיר הס, בן 37, מנכ"ל עמותת ה.ל.ל. – האגודה ליוצאים בשאלה, חי בזוגיות ומתגורר בירושלים. איפה: משרדי העמותה. מתי: ראשון בצהריים

איילת שני, צילום: גלי איתן 13.08.2015 06:00

הנתונים שלכם מראים ששיעורי היוצאים בשאלה במגמת עלייה. יהיה נכון להגיד שהסיבה לזה היא שיכולתו של הציבור החרדי להתנתק מהעולם המודרני הולכת ונשחקת? כן, ומצד שני אנחנו רואים גם שהחברה החרדית הולכת ומקצינה. כריאקציה. הטכנולוגיה חותרת תחת החברה החרדית. נכון. היא מתחילה לשנות אותה מבפנים. למעשה, יש שני מנועים שמשנים את החברה החרדית, ואני לא יודע מה מהם משפיע יותר — הטכנולוגיה והעוני. הרבנים לא הצליחו במלחמה נגד האינטרנט, ובמקביל העוני שהולך ומחריף פשוט לא מאפשר לחרדים להתקיים. הם יוצאים לעבוד, כי אין להם מה לאכול.

איך המגמות האלה משפיעות על היוצאים בשאלה?

זה מדובר יותר מבעבר, מפני שזו הופכת להיות תופעה נפוצה יותר. כמובן, יש עדיין בושה והסתרה, ואנחנו נלחמים כדי שתהיה יותר מודעות וכדי שהאמא הבאה שתרצה לפגוש את הבן שחזר בשאלה תוכל לעשות את זה. אני התחלתי כמתנדב בעמותה לפני עשר שנים, כשלחברה החרדית היו שוליים מאוד מצומצמים וברורים: היה בפנים, היה בחוץ, וביום שחצית את הקווים שילמת את המחיר. היום השוליים רחבים וכוללים כל מיני אפשרויות של לימודים ותעסוקה, והחברה החרדית עושה הכל כדי לשמור אנשים בפנים. דווקא עכשיו האקט של חזרה בשאלה הוא יותר קיצוני, מפני שיש הרבה אופציות. למה לא להירשם באיזו ישיבה, להגיע לשם שעה בשבוע ולעבוד בשחור? למה לא ללכת למכללה חרדית וללמוד משפטים? למה לצאת החוצה ולפגוע בהורים שלך, לפגוע בסיכויי השידוך של אחותך? זו אשמה גדולה שאנשים סוחבים איתם, רק כי לא רוצים יותר לקום כל בוקר ולהתפלל לאלוהים שהם לא מאמינים בו.

המחיר הוא באמת נתק מוחלט מהמשפחה?

כמעט תמיד. אתה לא יכול לחזור הביתה. אתה לא יכול להיכנס לשכונה במדים אם התגייסת, זאת בושה. זו אחת הסיבות שאנחנו מעודדים את הצעירים להתגייס לצבא. כך אנחנו יודעים שלפחות בשלוש השנים הקרובות יהיה לו מה לאכול ואיפה לגור, והוא עצמו יודע מה הוא עושה כשהוא קם בבוקר.

מה קורה לאלו שלא הולכים לצבא? אין להם תמיכה ומשאבים וגם לא יותר מדי להציע לעולם החילוני.

הם מחפשים את דרכם בעולם שהם לא מכירים את החוקים והכללים שלו. לרוב עובדים בעבודות מזדמנות, בעיקר מלצרות. גם זה מורכב — אתה לא יכול להפוך למלצר ברגע, אם אף פעם בחיים שלך אפילו לא ישבת במסעדה. אנחנו אומרים מפורשות למי שמתקשר אלינו — אל תצא לעולם לפני

שחסכת קצת כסף. המעבר הזה הוא קשה מאוד, כי באמת אין להם מושג. פעם יצאנו כמה אנשים לסינמטק. עמדנו בתור ופתאום אחד מהם אומר לי במבוכה, "זאת הפעם הראשונה שאני הולך לסרט". ואז הבנתי שהוא לא יודע שקונים כרטיס, מחכים ואז נכנסים. היה לנו לפני כמה שנים בחור שהתגייס לצבא ולא דאג לעצמו למקום לגור, כי בסיפורים שהוא קרא על הצבא הרוסי היו לוקחים אותך לצבא לשלוש שנים ואז היית חוזר הביתה. הוא הגיע לטירונות ובשבת, כשכולם יצאו הביתה — הוא לא הבין מה קורה.

זה יכול להסביר את מקרי ההתאבדות הרבים בקרב הקהילה הזאת.

תראי, ההתמודדות החרדית הקלאסית עם חוזר בשאלה היא התעלמות מוחלטת, שזה בעצם הרבה יותר גרוע מאשר שרודפים אחריו. הורים שרודפים אחרי הילד שחזר בשאלה מביעים אהבה, רצון שהילד יחזור. הסבל הגדול ביותר של היוצא בשאלה הוא הנידוי. המשפחה והקהילה מוחקות אותך, זה כאב עצום. זה מה שמביא בסופו של דבר גם לאובדנות. כשאתה נאבק עם מישהו אתה לא חושב על התאבדות, יש לך מה להוכיח ומה לעשות. אני אישית הייתי קרוב מאוד לבחור שהתאבד לפני שנה וחצי. בחור בן 24 שעבר את כל התחנות האפשריות בעולם החרדי עד שיצא בשאלה. עבר בברסלב ובקבלה והיה ליטאי ולמד בישיבה ולא מצא את מקומו. התחלנו להיפגש, היינו שותים קפה ומדברים. הוא עבד כקצב בסופר, ויום אחד הוא סיפר לי שהוא מסתכל על הסכינים ומפחד לעשות לעצמו משהו. לקחתי אותו למיון פסיכיאטרי, הוא התחיל תהליך של טיפול, היה שיפור במצבו, אבל אז הוא הגיע למסיבת האירוסים של אח שלו, ואחיו הגדול הורה לכולם פשוט להתעלם ממנו. למחרת הוא התאבד. הוא היה באמת חבר טוב.

נשמע קשה.

עברתי משבר אדיר בעקבות ההתאבדות שלו, והייתי צריך להמשיך לתפקד כמנכ"ל העמותה, שמצויה בעצמה במשבר קשה בגלל ההתאבדויות. תמיד אמרנו שאם יוצא בשאלה אחד יתאבד זה יהיה הסוף של העמותה. וכשזה קרה פשוט לא ידענו מה לעשות עם עצמנו. דווקא אחרי ההתאבדות שלו החלטנו לצאת עם זה לתקשורת. אמרנו בגלוי — יש בעיה של התאבדויות בקרב היוצאים בשאלה בגלל היחס של המשפחות והבדידות. הגענו עם זה עד הממשלה. זה הפך מסודר אפל לבעיה מדוברת, וזה גם חלק מהיציאה מהארון של עמותת ה.ל.ל. עד אז פעלנו מדירות מסתור. עכשיו יש שלט על הדלת.

אתה חושש?

יש הרבה מתנדבים שלא מקבלים את זה שהכתובת גלויה, אבל אני חושב שזה צריך להישאר ככה בכל מחיר. אנחנו רוצים להגיד לאנשים שאנחנו הנורמליים, ואלו שרוצחים הם המשוגעים. לא נתחבא.

אתה עצמך יצאת בשאלה, כך שאתה מכיר היטב את הכאב הזה.

כן. אני גדלתי בקרית משה בירושלים, בחברה חרדית לאומית של מרכז הרב. ההתלבטויות שלי לגבי האמונה התחילו די מוקדם, ובכיתה י' כבר הבנתי סופית שאני לא מאמין. כשסיימתי תיכון אבא שלי רצה שאלך לישיבה גבוהה, אבל אני רציתי ללכת לצבא — והתפשרנו על ישיבת הסדר. למדתי שם לפני הצבא ואז התגייסתי, ובצבא עברתי משירות הסדר לשירות מלא. בצבא החלטתי שאני לא רוצה להיות דתי. הייתי אז במרג' עיון, ואני זוכר שהתקשרתי הביתה וסיפרתי לאמא שלי על המצב. היא אמרה — טוב, אני אתיעץ עם אבא.

למחרת התקשרתי שוב הביתה, מהטלפון הציבורי, ואבא שלי אמר לי, "אם אתה רוצה להיות חילוני אין לך מה לחזור הביתה". אני זוכר את עצמי עומד שם בטלפון הציבורי ומבין, לראשונה בחיי, שאני לבד ושאם לא אמצא מקום לישון בו הלילה אני אישן ברחוב. באותו רגע החלטתי פשוט לחזור לחברה החרדית. הבנתי שזה גדול עלי. עשיתי חשבון קר ופשוט ואמרתי להורים שלי — "חשבתי על זה עוד

פעם ואני רוצה להיות דתי".

והכל נמשך כפי שהיה, לא התייחסו אליך בחשדנות?

שום דבר לא נמשך כפי שהיה. התייחסתי אליהם בחשדנות. כבר לא הרגשתי בבית. הגעתי לשם כדי שיהיה לי איפה לישון ומה לאכול, אבל כשישבתי עם ההורים שלי ליד השולחן לא הרגשתי שאני יושב עם אבא ואמא. לא הרגשתי שאני רוצה, או יכול, לסמוך עליהם בכלל. נשארתי דתי מבחינת המשפחה שלי כל עוד הייתי בצבא, אבל היה ברור לי שאני לא נשאר בבית דקה יותר ממה שצריך. השתחררתי מהצבא ועברתי לגור בדירת שותפים. המשכתי לחיות חיים חילוניים בדירה שלי ולהגיע הביתה עם כיפה על הראש.

לא שאלו אותך מה קורה?

לא רצו לדעת. עד שיום אחד אמא שלי שאלה אותי מה התוכניות שלי לשבת וענית "מה אני אעשה בשבת? אני אסע לים".

אופס.

האמת, לא הבנתי שהיא מאמינה שאני עדיין דתי. ואז אבא שלי הזמין אותי לשיחה — זה היה ערב כיפור — והודיע לי שאני צריך שוב לחזור בתשובה. אמרתי, "לא, אלו לא החיים שלי". והוא ענה, "טוב, אם כך אני לא רוצה איתך יותר שום קשר". יצאתי לחדר המדרגות ובכיתי נורא. הלכתי לבית של חבר שלי, הייתי אצלו קצת והחל מאותו רגע נתק של יותר משנתיים. לפעמים שמעתי קצת מהאחים שלי, אבל חייתי לבד. ואז אמא שלי חלתה בסרטן, וכשהיא הבינה שהסוף מתקרב היא דיברה איתי. הרי בסופו של דבר היא לא היתה זו שיזמה את הנידוי הזה, להפך. התחלתי להגיע לבית החולים בזמן שהיא קיבלה טיפולים, אבל הביתה לא יכולתי להיכנס. יום אחד חזרתי ממילואים בחברון, דיברנו בטלפון, היא היתה במצב רוח טוב ושיגע אותי שאני לא יכול לראות אותה. אמרתי לעצמי שאני לא הולך להפסיד את הרגעים האלה. ידעתי שההורים שלי עושים את השבת בבית שמש אצל אחי, אז התקשרתי אליו ואמרתי לו שיגיד להם שאעשה מה שהם רוצים, שאני אחזור בתשובה.

להרוויח עוד זמן. זו היתה החלטה מאוד טובה, נראה לי.

ההחלטה הכי טובה שעשיתי בחיים שלי. זכיתי בהיכרות מחודשת עם אמא שלי, כי היא לא ממש הכירה אותי. גדלתי בישיבות, בכל מיני מסגרות מחוץ לבית, היא היתה עסוקה בגידול הילדים, כמעט שלא היה לה מגע איתי. המפגש הזה איתה היה מדהים. החודשיים האלה היו מדהימים. מיד אחרי שהיא נפטרה באתי להתנדב בה.ל.ל. זה היה הטריגר.

כיום אתה בקשר עם המשפחה?

היום הכל התהפך במידה רבה. בליל הסדר, שאני תמיד עורך כאן בה.ל.ל., אבא שלי אפילו עוזר לי להכין את הקערה. היום בעצם המשפחה שלי רוצה קשר איתי, ודווקא לי קשה עם זה.

למה?

כי לפני שנה גיליתי שאחד האחים שלי תרם את הכסף להדפסת הספר "תורת המלך" ובכותרת הקדיש אותו לעילוי נשמת אמא שלי. את מבינה? כאילו, אני לא יכול לקבל אותם היום. קשה לי לשבת איתם לשולחן השבת ולשמע איך הם מדברים. אני פשוט לא יכול.

בוא נתייחס ספציפית להומוסקסואלים שיוצאים בשאלה. אני מניחה שאתם נתקלים בלא מעט כאלה.

הסיפור הזה של ההומוסקסואליות הוא לא רק סיפור דתי. זה שמישהו הפך לחילוני לא אומר שאוטומטית הוא מתחיל להרגיש שהוא בסדר. לכן רבים מההומוסקסואלים שעוזבים את החברה החרדית נשארים בארון עוד שנים, כחילונים. יש כאלה שזה המניע שלהם בעצם. אלו חיים אינדיבידואליים

ונוראים — לגלות שאתה הומוסקסואל ושאלוהים אוסר את זה.
מבחינת החברה האופציות הן להישאר בארון או לעזוב. אתה לא יכול להיות הומו חרדי.
 לא. אין דבר כזה. זה לא קיים.
איזו מצוקה. זה שבר כפול.

זה בעצם לצאת מהארון פעמיים. והכי מסכנים הם ההומואים שעדיין מאמינים.
זה כמו חידה בפסיכומטרי — אם אתה באמת מאמין באלוהים אתה חייב להאמין שאתה סוטה וחוטא.

ושלעולם לא תגיע לגן עדן. הרי אנשים יוצאים בשאלה משתי סיבות. האחת היא שרע להם, והשנייה היא שהם לא מאמינים. אתה צריך את שתיהן בשביל לצאת החוצה, כי אם רע לך אבל אתה מאמין, אתה נשאר, ואם טוב לך בחברה ואתה לא מאמין, אתה גם נשאר. הרבה חרדים לא מאמינים באמונה שלמה, אבל מעדיפים לשחק את המשחק.

מה אתם שומעים פה בדירה, בשיחות שמגיעות אל הקו החם?

בעיקר לחישות. אנשים מתקשרים, בפחד גדול, מטלפון ציבורי או מסלולרי פתוח — מסלולרי כשר אי אפשר להתקשר לעמותת ה.ל.ל. שני הדברים שאנחנו שומעים הכי הרבה כאן בקו הם בענייני מין או כפירה. אלו בעצם שני הטאבואים הגדולים ביותר בחברה החרדית ואסור לדבר עליהם בכלל. יש גם הרבה ניתוקים. מישהו שמתקשר, והוא לא מעז להגיד את הדברים. אתה שומע אותו נושם, אבל הוא לא מסוגל לדבר. אלו שיחות מאוד משמעותיות, והן לא יסתיימו ב"יאללה, צא", אלא ב"בוא תחשוב על זה עוד קצת, בוא נדבר עוד חודש". האם אתה מבין את ההשלכות? את הנתק מהמשפחה? אתה בטוח שאתה מוכן לשלם את המחיר הזה? לעולם לא נגיד למישהו לעשות את הצעד הזה, כי בכלל לא בטוח שכדאי לו.

זאת המסקנה שלך? זו מסקנה קיצונית, לא?

אם מישהו יכול להסתדר באיזשהו אופן בתוך החברה החרדית, לחיות את הכפילות הזאת ולשמור על המשפחה ועל הקהילה, זה עדיף בשבילו.

אתה חושב?

בוודאי.

זה היה עדיף בשבילך?

בשבילי לא, כי לא הייתי מסוגל לקום בבוקר ולהתפלל לאלוהים שאני לא מאמין שהוא קיים.

אבל אתה חושב שעדיף לאדם לחיות בשקר מאשר לשלם את המחיר?

בן אדם יכול לחיות באמת שלמה עם עצמו בכל מיני תנאים. תראי, גם אני חזרתי בתשובה כדי להיות עם אמא שלי. לא הרגשתי שאני משקר לעצמי אפילו בפיספס. אמרתי לעצמי, "זה המחיר".

חישוב עלות-תועלת.

כן. ויש אנשים שהחישוב הזה הוא כל החיים שלהם. זה עדיף, כי החברה החרדית תאפשר לך הרבה דברים כל עוד אתה לבוש שחור-לבן. מי שחשוב לו הקשר עם המשפחה, ומי שיכול או מוכן לשחק איזה משחק באמצע, ממש לא בטוח שמה שטוב בשבילו זה לצאת.

זאת המסקנה שלך בתפקיד הזה אחרי שראית את כל מה שראית? מעניין. הרי אפילו הבחור שהקים את עמותת ה.ל.ל, שי הורוביץ, חזר בתשובה והתבטא בחריפות נגדכם. זה מתחבר לי עם המסקנה שלך.

היום הוא רב ומרצה בסמינר ערכים. מעולם לא פגשתי אותו. שמעתי אותו מתראיין על זה ברדיו החרדי, אחרי שנים של שתיקה, ואומר שעמותת ה.ל.ל לא תצליח לעזור לאנשים שאיבדו את הדרך, כי אי אפשר לעזור להם. בעיני זה היה הישג עצום, כי זו פעם ראשונה שחרדי מתראיין ברדיו ואומר

בעצם שעמותת ה.ל.ל באה לעזור.

יכול להיות שהמענה שאתם נותנים הוא לא המענה הנכון? אתם עוזרים בדיור ובמסגרות ובלמודים, אבל בשבר האמיתי אתם לא יכולים לטפל. אין לכם תשובה לשאלה מה מחליף את האמונה, את כל מה שהיוצאים בשאלה גדלו והתחנכו עליו.

את השבר הזה אנחנו לא יכולים לתקן, אבל אנחנו יכולים לנסות לשפר את זה דרך הקהילה, בחיזוק המפגשים החברתיים, בתמיכה ההדדית. זה נכון מה שאת אומרת, ועל זה באמת אולי אנחנו צריכים להכות על חטא — אנחנו לא רוצים להתעסק במיסיונריות או לשכנע. הרבה פעמים, כשמגיעים אלינו עם שאלות קיומיות, אין לנו מענה טוב.

ואז אתם בעצם, ובאופן פרדוקסלי, מזיקים ליוצא בשאלה. מאפשרים לו לעשות את המעבר שהוא רוצה בו ואז הוא נופל לבור שאתם לא יכולים למלא.

התפקיד שלנו זה לתת להם תמיכה, להפר את הבדידות, לאפשר להם להתקיים בתוך חברה ובתוך קהילה. המטרה היא לא חינוך מחדש. אנחנו עוזרים להם להסתדר, לרכוש השכלה ומקצוע, למצוא את המקום שלהם בעולם, שיידעו וירגישו שהם לא לבד.